

Bir İnsan Hakları İhlali: Namus Cinayetleri

Ahu AKSOY¹, Duygu VEFİKULUÇAY YILMAZ²

Özet

Namus, bazı toplumların büyük değer atfettiği olgulardan biridir. Namus; cinsel davranışa ilişkin gelenek ve göreneklerden kaynaklanan ve kural olarak cinsel sakınmayı gerektiren yaşamsal değere sahip önemli bir kavramdır. Namus olgusu, içinde bulunulan döneme ve topluma göre farklı anlamlarda algılanabilmekte ve yorumlanabilmektedir. Müslüman ağırlıklı bireylerin yaşadıkları ülkelerde ataerkil yapı üstlenilmekte ve genel olarak namus, kadın bedeni ve onun cinsel saflığı ile özdeşleştirilmektedir. Bu bağlamda kadından namus adı altında bekaretine sahip çıkması beklenirken, erkekten de bunun bekçiliğini yapması istenmektedir. Buna ek olarak kadınlar, önce aile baskısı sonra toplum baskısı altında özgürlüklerinin kısıtlandığı bir hayata zorlanmakta ve bu durum namus kavramı ile bütünleştirilmektedir. Dolayısıyla erkeklere göre ikinci planda kalan kadınlar istemedikleri kişilerle zorla evlendirilmekte ve karşı çıkılması durumunda “namus cinayeti” adı altında yaşamlarına son verilmektedir. Günümüzde bu cinayetlerin öngörülemez bir şekilde artmasına rağmen konuya ilişkin bilimsel makaleler yeterli düzeyde değildir. Dolayısıyla literatüre ışık tutacağı düşünülen bu derlemede namusla ilişkilendirilen kavramlar ve namus cinayetleri ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Namus, namus cinayetleri, kadına yönelik şiddet.

A Human Rights Infringement: Honor Killings

Abstract

Honor is one of the phenomena that some societies attach great value to. Honor is an important concept that has vital values that arise from traditions and customs regarding sexual behavior and as a rule require sexual avoidance. The concept of honor can be perceived and interpreted in different meanings according to the period and society. Patriarchal structures are undertaken in countries where Muslim-dominated individuals live, and in general, honor is identified with the female body and its sexual purity. In this context, while women are expected to have virginity under the name of honor, they are demanded to do their guarding from the man. In addition, women are faced with a difficult life constrained by their freedom, first under the pressure of the family, then in the society press and this situation is integrated with the concept of honor. Therefore, women who are seen on the second plan are forcibly married to people they do not want, and if they are opposed, their lives are terminated under the name of "honor killings". Despite the unprecedented increase in these killings today, scientific articles on the subject are not sufficient. Therefore, in this review which is thought to be a light for literature, concepts related to honor and honor killings have been dealt with.

Keywords: Honor, honor killings, violence against women.

¹ Arş. Gör., Mersin Üniversitesi, aksoyahu91@gmail.com

² Doç. Dr. Mersin Üniversitesi, duyguulu@gmail.com

GİRİŞ

Günlük yaşantımızı şekillendiren, ona yön veren, sosyal ilişkilerimizi düzenleyen pek çok değer ve bu değerleri tanımlayan birçok kavram vardır. Bu kavramların üstlendiği anlamlar aracılığıyla bireysel ve toplumsal ilişkiler kurulmaktadır. Kültür ve değerler de bu sosyal ilişkiler ağı içerisinde oluşturulmakta ve anlam kazanmaktadır. Bu bağlamda namus kavramı da toplumun büyük değer atfettiği olgulardan biri haline gelmektedir. Namus; cinsel davranışa ilişkin gelenek ve göreneklerden kaynaklanan ve kural olarak cinsel sakınmayı gerektiren yaşamsal değere sahip önemli bir kavramdır (Bilgili & Vural, 2011; Sever & Yurdakul, 2001).

Namus olgusu, içinde bulunduğumuz topluma ve döneme göre farklı şekillerde algılanabilmekte ve yorumlanabilmektedir (Gültekin, 2012). Birçok ülkede namus hem erkekler hem kadınlar için iyi ahlakı, doğruluğu, dürüstlüğü ve olumlu davranışları temsil etse de bu durum Müslüman ağırlıklı toplumlarda farklılıklar göstermektedir. Bu toplumlarda namus sözcüğü bir egemenlik alanı oluşturmakta ve bu egemenliğin kullanım yetkisi kadını ve onun cinselliğini kontrol etmek suretiyle erkeğe verilmektedir. Her koşulda korunması gereken büyük bir erdem olan namusun yaşamdan bile daha değerli olması gerektiği kadın cinselliği kapsamında değerlendirilmektedir (Kalav, 2012). Bu nedenle kadının en büyük sorumluluğu bekaretini evlenene kadar koruması ve evlendikten sonrada cinselliğini sadece eşlerine sunması gerektiğidir (Gültekin, 2012). Aksi takdirde kadın, cinsel saflığını normlara uygun olmayan bir şekilde yitirse cezası ölüm olmaktadır (Bilgili Vural, 2011). O halde namus, bireylerin yaşam nedeni olabilmekte aynı zamanda bu uğurda canlar da alınabilmektedir.

Son yıllarda kitle iletişim araçlarının artmasıyla birlikte gündemde daha fazla yer tutan namus cinayetleri, genellikle bilim uzmanları tarafından tartışılması gereken bir konu haline gelmiştir. Buna rağmen bilimsel veriler yine de sınırlı kalmıştır. Bu bağlamda literatüre ışık tutacağı düşünülen bu derlemede namusla ilişkilendirilen kavramlar ve namus cinayetleri ele alınmıştır.

Namus Kavramı

Bütün öznel kavramlar gibi namus kavramı da yere, zamana, hatta aynı yer ve zamanda bulunan bireylere göre farklılıklar içermektedir (Ankara Barosu Kadın Hakları Merkezi, 2008). Namus kavramı, önceleri toprak ve mülkiyet kavramları üzerinden kadın, kadın bedeni, bekaret, kadın cinselliğiyle ilişkilendirilerek zamanla toplumlara bağlı olarak değişmiştir (Kalav, 2012; Altunel, 2012). Namus, kişilerin toplumsal cinsiyeti, yaşı, yaşamını sürdürdüğü yeri, eğitimi, aşiret ve akrabalık ilişkileri gibi çeşitli faktörlerin etkisi altında kalarak, yaşamlarını o doğrultuda sürdürmeleridir. Cinsel davranışa ilişkin gelenek ve göreneklerden kaynaklanan ve kural olarak cinsel sakınmayı gerektiren namus olgusunda kadının evlilikten önce bekaretinin titizlikle korunması önemlidir (Bilgili & Vural, 2011). Özellikle kırsal ve aşiret kökenli toplum kente göç etmiş olsa da namus olgusunu, yaşamın anlamı ve amacı olarak görmekte, hatta namus için cinayetler işlemektedirler.

Öztürk ve Demirdağ'ın (2013) Mardin Cezaevi'nde namus davası nedeniyle yatan mahkûmlar üzerine yaptığı nitel bir çalışmada, 29 yaşındaki görüşmeci namus kavramının kendisi için önemine "Namus hayatımızın sebebidir, namus olmazsa hayatımızın anlamı olmaz, insan başka niçin yaşar?" sözleriyle dikkat çekmiştir (Öztürk & Demirağ, 2013).

Literatüre bakıldığında, Yunanistan, Kıbrıs, İtalya, İspanya, Orta Doğu ve Arap ülkelerinin namus olgusunu, namus kültürü olarak ele aldığı görülmektedir. Bu gibi ülkelerde namusun olumlu ahlaki sosyal durumu ve bireyin kendi değeri ve diğerlerinin saygısı ile ilgili övücü içerdiği belirtilmektedir. Bu ülkelerde namus, bireyin kendisinin ve diğerlerinin gözündeki değeri olarak görülmektedir (Akbaş & Sakallı Uğurlu, 2013). Bizim ülkemizde "namus" genel olarak bir ailenin ya da bir bireyin itibarı ile ilişkili olarak ahlaki bütünlüğü içerse de erkek ve kadın açısından farklı yorumlanmaktadır. Erkek açısından namus genellikle dürüstlük, işinde güvenilir olma ve ailesinin şerefini-iffetini koruma anlamında algılanırken, kadın için daha çok "cinsel saflık" üzerinden kurgulanmaktadır (Sever & Yurdakul, 2001; Işık & Sakallı Uğurlu, 2009). Çünkü bu anlayışa göre, kadının cinsel saflığı onun "namuslu kadın" olduğunun bir kanıtı olarak görülmektedir (Kardam, 2005). Namus olgusunun birçok ülkede son derece katı kurallara dayandırılması, cinsel davranışın rolünün gelenek ve göreneklerdeki özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle kadın kendisini evlenmeden önce herkese karşı cinsel yönden korumalı ve evlendiği zamanda kendisini sadece eşine karşı sunmakla yükümlü olmalıdır (Üskül vd., 2012).

Irmak Vural ve Körpe'nin (2018) öğrencilerin namus ve cinsiyet anlayışlarına ilişkin tutumlarını belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada, öğrencilerin kadına ilişkin namus anlayışı ile ilgili eşitlikçi tutuma, cinsiyet anlayışı ile ilgili de modern ve çağdaş görüşe sahip oldukları belirlenmiştir. Ancak cinsiyetler arası karşılaştırma göz önüne alındığında erkek öğrencilerin cinsiyet ve namus anlayışlarının daha geleneksel bir tutumda olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Irmak Vural & Körpe, 2018). Gürsoy ve Arslan Özkan'ın (2014) kadına ilişkin "namus" algısına yönelik üniversite son sınıf öğrencilerinin tutumlarını ve bunu etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada, namus kavramının kadınlar için "evlilik öncesi ve evlilik dışı cinsel ilişkinin olmaması" anlamına geldiği, özellikle erkek öğrenciler için ise bekâretin büyük önem taşıdığı belirlenmiştir. Ayrıca çalışma öğrencilerin tutumlarının oluşmasında, üniversite eğitiminden çok ailenin ve toplumun "namus kültürünün" kritik rol oynadığını ortaya koymuştur (Gürsoy & Arslan Özkan, 2014).

Namus İle İlişkilendirilen Diğer Kavramlar

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği

Toplumsal cinsiyet kavramının temelinde, toplumsal olarak tanımlanmış, öğretilmiş erkeklik ve kadınlık kimlikleri vardır. Doğuştan var olmayan bu kimlikler toplumsal olarak inşa edilmişlerdir (Serdaroğlu, 2010). Toplumsal cinsiyet ile cinsellik arasındaki ilişki, cinsel ideolojinin ataerkil toplumu mikro ve makro düzlemde nasıl düzenlediğini tartışmaya olanak sağlamakta ve namus, kadın ile erkeğin toplumsal olarak geleneksel cinsiyet rollerini hiyerarşik bir düzene koymaktadır. Bu anlamda

namus olgusunun en temel belirleyicisi kadın cinselliğinin saflığı olarak görülmektedir (Yıldız, 2009; Yıldız Tahincioğlu, 2010).

Diğer gelişmekte olan toplumlarda ve Müslüman ülkelerde olduğu gibi bizim ülkemizde de özellikle kırsal kökenli, aşiret ve akrabalık ilişkileri güçlü, eğitim seviyesi düşük, kente göç etmiş olsalar bile çevreleri fazla değişmemiş bireylerde namus, insanların uğruna öldürülebileceği çok büyük bir şey, yaşamın anlamı ve amacı olarak algılanmaktadır (Altunel, 2012). Bu toplumlarda namus konusu özellikle kadınların cinselliği ile bağdaştırılıp erkekleri dolaylı olarak etkilemektedir (Sayılan, 2011). Namus kavramı toplumda, kadını utanç erkeği ise şeref değerlerini benimseyen bir olgunun içine hapsedmektedir. Kadın, kendi cinselliğinin utanç oluşturabilecek unsurlarının, erkeğin namusuna zarar getirebileceğini düşünerek buna karşı önlem alması ile sorumludur. Öte yandan erkek ise; toplumsal bir olgu olan şeref kavramının kadının cinsel saflığını veya bu durumun oluşturduğu kendi namus kavramını, şiddet ve baskıya başvurarak denetlemekle sorumludur (Yıldız, 2009). Toplumun en küçük yapı taşı olan ailelerde bile erkek çocukları dikkatli olmaları, kız arkadaşlarını ve kendilerini zor durumda bırakmamaları konusunda uyarılırken kız çocukları erkeklere kıyasla daha fazla baskı ve gözetim altında tutulmaktadır. Özellikle anne ve babalar “adının çıkması”, “namusu için var olması” gibi ibarelerle “kızların korunması” gerektiğini düşünmektedirler. Sayılan’a göre anne-baba, kardeş, yakın ve uzak akraba ve hatta komşular ergenlik sonrası kızların davranışlarını yakından izlemekte ve cinselliklerini denetleme işinin kızların kendilerine ait olmadığını düşünmektedirler (Sayılan, 2011).

Yıldız Tahincioğlu’nun (2010) yaptığı nitel bir çalışmada, 29 yaşındaki erkek avukat şu sözleri söylemiştir; *“Benim iki kız kardeşim var biri üniversitede diğeri lise... Onlara baskı yapmadık. Okusunlar diye destek olduk. Kürtler ve Araplar gibi cahil değiliz. Nişanlım benim gibi avukat, çalışıyor, koşturuyor. Bunlar çok normal. Kız kardeşlerimin yasal olarak benimle eşit miras, eğitim ve eş seçme hakkı var... **Ama dürüst olmak var ki kız ve erkek bazı konularda farklıdır, o kadar da eşit değildir... Bunlar... ahlaki konular. Ben mesela, **bakir değilim tabi ki... Yani kaç kızla çıktım, sevgililerim oldu, icabında biz... yattık da. Ama evleneceğim kızda bekaret ararım. Bekaret aradığım gibi evlenmeden önce bana belli sınırları aşarak yaklaşırsa ona iyi gözle bakmam....”***** (Yıldız Tahincioğlu, 2010). Bu ifadelerden de anlaşılacağı gibi bekaret, cinsiyet eşitsizliği ve namus günümüzde eğitim görmüş bireylerde bile içselleştirilen kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Vefikuluçay ve arkadaşlarının (2007) 236 son sınıf lisans öğrencisi ile yaptıkları çalışmada; çalışma yaşamı, toplumsal yaşam, evlilik ve aile yaşamı ile ilgili alanlarda erkeklerin daha geleneksel bakış açısına sahip oldukları saptanmıştır. Araştırmacılar elde edilen bu sonucu, aydın bireyler yetiştirmeyi hedefleyen üniversite eğitiminin bu hedefini tam anlamıyla gerçekleştirememesi ile açıklamışlardır (Vefikuluçay vd., 2007). Vefikuluçay ve arkadaşlarının (2009) 448 öğrenci ile yaptıkları başka bir çalışmada, çalışma yaşamı ve evlilik yaşamı ile ilgili alanlarda erkeklerin daha geleneksel görüşlere sahip oldukları, toplumsal yaşam ve aile yaşamı ile ilgili önermelerde ise kız ve erkek öğrencilerin daha eşitlikçi görüşlere sahip oldukları belirlenmiştir (Vefikuluçay vd., 2009). Türkmenoğlu ve Vefikuluçay Yılmaz’ın (2018) yaptıkları çalışmada ise, öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin eşitlikçi bir tutuma sahip oldukları

belirlenmiştir (Türkmenoğlu & Vefikuluçay Yılmaz, 2018). Son yıllarda yapılan çalışmalarda, öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin daha eşitlikçi görüş benimsemeleri sevindirici bir bulgu olarak düşünülebilir.

Ataerkil yapı

Ataerkil'in anlamı, hane içerisinde babanın kurallarının geçerli olmasıdır. Ataerkil sisteme göre evin reisi olarak bilinen erkek, aile içindeki kadınların cinselliğini, doğurganlığını ve tüm yaşam alanlarını denetlemenin dışında aile mülkünün de sahibi olmaktadır (Gültekin, 2012). Ataerkil sistem erkekler etrafında kurulmuştur ve çoğunluğu erkek olmakla birlikte her iki cinsiyetin de yer alabildiği bir alandır. Fakat burada kuralları erkekler belirlemektedir. Kadınlar bu sistem içerisinde yer alabilmek için ataerkilliğin belirlediği kuralları benimsemek ve bunlar doğrultusunda davranmak zorundadırlar (Demren, tarih yok).

Ataerkil düşünce sisteminde kadın, cinselliği ve bedeni konusunda söz sahibi olmayan, erkeğin korumasına ve hatta egemenliğine ihtiyaç duyan edilgen bir varlık olarak görülmektedir (Şanlı & Vefikuluçay Yılmaz, 2018). Kandiyoti'ye (2011) göre, klasik ataerkillikte yapısal özellik olarak, kadınlar ve erkekler için farklı hiyerarşiler söz konusudur. Cinslerin faaliyet alanları adeta birbirlerinden ayrılmıştır (Kandiyoti, 2011). Örneğin; kadınlar anne olarak kültürlenme sürecinin baş aktörleridir. Kimi kilit noktalarda en güçlü ve geçerli ataerksel niteliklerle donanarak erkekler üzerinde baskı kurabilirler ve verilen kararları etkileme gücüne sahip olabilmektedirler. Fakat bu, ataerkilliğin esas sahiplerinin hegemonik erkekler olduğu gerçeğini değiştirmemektedir (Sayılan, 2011).

Glick ve arkadaşları (2000) ile Sakallı Uğurlu'nun (2002) yaptıkları çalışmalarda, erkek katılımcılar kadın katılımcılara oranla düşmanca cinsiyetçilikten daha yüksek puanlar almışlardır. Yani, erkek katılımcılar baskıcı ataerkilliği, cinsiyetler arası yarışmacı farklılaştırmayı ve heteroseksüel düşmanlığı daha fazla kabul etmektedirler. Korumacı cinsiyetçilik alt boyutunda ise, erkek katılımcılar kadın katılımcılara oranla koruyucu ataerkillikten daha yüksek puanlar almışlardır. Erkek katılımcıların kadınlara yardım etme ve onları koruma konusunda daha fazla hem fikir oldukları belirlenmiştir (Glick vd., 2000; Sakallı Uğurlu, 2002).

Görüldüğü gibi ataerkil sistemde erkek, kadın üzerinde hakka ve güce sahiptir. Böylece birçok durumda ona karşı hem sosyal hem de ekonomik baskınlık kurma hakkını elde edebilmektedir. Ataerkilliğin güçlü olduğu toplumlarda erkekler üstün olarak algılandıklarından kadınları korumak ve kontrol altında tutmak zorundadırlar. Namus kültürlerinde kadın bağımsız bir insan, bir özne olarak değil, mülkiyeti erkeğe ait olan bir nesnedir (Ankara Barosu Kadın Hakları Merkezi, 2008). Ataerkil toplumlarda kadınların cinsel açıdan saf ve sadık olmaları istenmektedir. Herhangi bir nedenle erkeklerin cinsel açıdan saf ve sadık olmayan kadınlara karşı şiddet göstermesi birçok toplumda normal kabul edilmektedir (Bilgili & Vural, 2011).

Bekaret olgusu

Bekaret genel anlamda "henüz cinsel ilişkiye girmemiş olma"yı temsil eden bir sözcüktür. Fakat dilimizde bakir ve bakire gibi "bekaret"ten türemiş sözcükler temizlik,

el değmemişlik ve saflık gibi anlamları da taşımaktadırlar. Ataerkil toplumlarda namusu tamamlayan kavramın bekaret olmasının en büyük sebebi, bekaretin göstergesi olan kızlık zarının, namusun ölçülebilir tek göstergesi olmasından kaynaklanmaktadır (Bora & Üstün, 2005).

Bekareten bahsedildiğinde erkek cinselliğinden çok, kadın cinselliği akla gelmektedir. Örneğin; “namuslu” kadın cinsel saflığını korurken “namuslu” erkek kadın akrabalarının cinsel saflığını korur ve diğer erkeklerin “namusuna el uzatmaz” (Kalav, 2012; Altınay, 2002). Bekaret her ne kadar iki cinsi de kapsıyor olsa da; ataerkil ideolojiye göre bekaretin esas sahipleri kadınlar olmalıdır (Altınay, 2002). Türk kültüründe evlilik öncesi cinsel ilişki yaşanmaması sosyal bir kural olduğu için kız-kadın ayrımı halen cinselliğe verilen önemi yansıtmaktadır. Basit haliyle Türkiye’de kadınlar evlenene kadar kız olarak isimlendirilirken, evlilik sonucu bekaretin kaybolmasıyla kadın olarak adlandırılmaktadır. Bu açıdan toplumda namuslu biri olabilmek için erkeklerin kızlarını ve kardeşlerini evlenmeden önce cinsellik yaşamamaları için korumaları ve uyarmaları gerekli olarak algılanmaktadır (Sever & Yurdakul, 2001; Akbaş & Sakallı Uğur, 2013).

Erkekler için, kadınların evlenmeden önce hiçbir cinsel birleşme yaşamamış olması arzusu, adeta kendilerince edinecekleri bir zafer kazanma isteği olarak görülmektedir. Söz konusu düşünceye göre bekaretin tek ve en büyük kanıtı olan “kızlık zarı” olmayan biriyle evlenmek, daha önce “kirlenmiş” ya da “kirletilmiş” sayılmaktadır. Bu nedenle insan haklarına son derece aykırı bir unsur olan “bekaret kontrolü” yapılabilmektedir ve sonuç namus cinayetlerine kadar büyüyebilmektedir (Akbaş & Sakallı Uğur, 2013).

Dinçer’in (2007) yaptığı nitel bir çalışmada, araştırmacı namusun cinsellikle ilgili olmadığına dair cümlelerin sadece sözde olduğunu başka sorulara verilen cevaplarla ortaya çıkarmıştır. Annelere kızlarının evlenmeden önce cinsel birliktelik yaşamalarına nasıl bakacakları sorulduğunda genellikle karşımıza çıkan “ilk cinsel birlikteliğin ‘değecek’ bir insanla olması gerektiği” cevabı bu durumu özetlemektedir. Araştırmacıya göre bu cevap “evlenmeden olmaz” cevabının dönüşmüş halidir ki ona göre “evlenmeden olmaz” cümlesi hayatımızdan çıkmış değildir. Araştırmacı bu konuda konuşulanların bekaretin toplumdaki öneminin içselleştirildiğini kanıtladığını savunmaktadır. Aynı çalışmada, evlilik öncesi birliktelik yaşayan iki genç kadının ilk birlikteliklerinden sonra duygusal çöküntü yaşadıkları belirtilmiştir. Araştırmacı bu nedenle kadınların “namus” ve “bekaret” kavramlarını zihinlerinde nereye oturttuklarını tam anlamıyla algılayamadığını ifade etmiştir (Dinçer, 2007). Kadınların ifadesi şu şekildedir:

“Bir sorun yoktu, ta ki en yakın arkadaşım ile konuşana kadar. Onunla konuştuğundan sonra birden kendimi sorgulamaya başladım. Bana yaptığım şeyin iğrenç olduğunu söylemişti. Gerçekten seven bir erkeğin dokunmayacağını söylemişti. Birden ilişkiyi ve kendimi sorgulamaya başladım. Sonrası hep çok kötü oldu. Hep ağlama krizi oldu. yani sonra ne zaman beraber olsam ağlıyordum. Kendimi kullanılmış gibi hissetmeye başladım. Hep çok ters davrandım erkek arkadaşım. Biraz sorunlu oldu cinsellik benim için sonradan”.

Vefikuluçay ve arkadaşlarının (2007), Türkiye’de üniversite son sınıf öğrencileri ile yaptıkları çalışmada erkek öğrencilerin %79’u, kız öğrencilerin %49’u “bir erkeğin evleneceği kadının mutlaka bakire olması gerekir” önermesine katıldığını belirtmiştir

(Vefikuluçay vd., 2007). Erenoğlu'nun (2008) çalışmasında, "Namus, kadının evleninceye kadar bekaretini korumasıdır" ifadesine katılımcıların %75'inin katıldığı belirlenmiştir. Ayrıca "Bekaretini herhangi bir nedenle yitiren bir genç kıza nasıl davranılmalıdır?" sorusuna öğrencilerin %14.8'i cezalandırılması, %10.7'si ise ilişkide bulunduğu kişi ile evlendirilmesi gerektiği yanıtını vermişlerdir (Erenoğlu, 2008). Şanlı'nın (2016) yaptığı çalışmada ise, kadın öğrencilerin kadına ilişkin namus anlayışı tutum ölçeğinin "evlilik öncesi cinsellik/namus anlayışı" alt boyutundan aldıkları puana göre erkeklerden daha eşitlikçi yönde olduğu saptanmıştır (Şanlı, 2017).

Kan davası

Kuşaklardan beri devam eden "belirli diğerlerine", karşı duyulan nefret ile grup dayanışmasını ayakta tutan kültürel bir şiddet biçimidir (Kocacık, 2001). Kan davası özellikle Akdeniz ve Ortadoğu bölgesinin karakteristik özelliği sayılmaktadır. Klasik feodalite döneminde tüm Avrupa'da görülen kan davası, Arap yarımadasında da özellikle cahiliye döneminde yoğun bir şekilde var olmuştur (Özen, 2000). Kan gütme olaylarının çok yaygın bir gelenek olduğu Arap toplumlarında, adaleti gerçekleştirecek bir hukuk düzeni olmadığından, cahiliye döneminde ortaya çıkan kabileler arası çatışmalar kan davasına dönüşerek devam etmiştir. Cahiliye döneminde, kan davasına dönüşmeden, intikam veya diyet ödemesiyle çözülmüş pek çok olayın varlığına rağmen, binlerce kan davalarının varlığı da ileri sürülmüştür. İslam dininin ortaya çıkmasıyla çeşitli değişimler yaşanmıştır. Şeref, namus ve haysiyet gibi manevi değerler ve mülkiyet hakkı bireyselleştikçe, kan davaları da azalmıştır. Ancak bu azalma istendik düzeyde olmamıştır ve kan davaları devam etmiştir (Yenice, 1994).

Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki kan davalarının temelinde genellikle kadın unsuru vardır. Namus olgusunda baş aktör kadındır ve bu olguya karşı herhangi bir müdahalede, kan dökme ya da kan davası başlamış olmaktadır. Kadına karşı, geleneğe uymayan herhangi bir davranışta bulunma, kız kaçırma, aynı kızın iki kişi tarafından sevilmesi ve tecavüz etme durumları da kan davası nedenidir (Özer, 1998). Kan gütme olgusunda, "kolektif şeref duygusu" önemli bir etmen olarak karşımıza çıkmaktadır (Emiroğlu & Aydın, 2003). Aileler ya da aşiretler arasında kan davası ya da düşmanlık bulunması durumunda, bu durumun, kız vermek suretiyle ortadan kaldırılması namus cinayetleriyle sonuçlanmaktadır. Toplumsal cinsiyet açısından bakıldığında, daha çok kadınları etkileyen namus cinayetlerinin işlenme gerekçelerinde de adı geçen duygunun önemli bir yere sahip olduğu dile getirilebilmektedir. Kadın, çoğu yerde bazı temel haklardan mahrum olmasına rağmen, kadınla ilgili hususlarda (kaçırma vs.) çatışma kaçınılmaz olmaktadır. Yöresel deyimle, "*namusa gelen lekeyi ancak kan temizlemektedir*". Bazı durumlarda ise kızın tercih hakkı bulunmamakta ve tanımadığı, bilmediği birisiyle evlenmekte ve aileye gelin gitmektedir. Dolayısıyla bazen bu durum intiharlarla sonuçlanmaktadır (Özer, 1998; Tezcan, 2003).

Topes (2012) Türkiye'deki kan davası geleneğini inceleyen yedi sosyolojik araştırmanın sonuçlarını ortak değişkenler altında toplamak amacıyla yaptığı çalışmada, kan davası geleneğinin yalnızca hukuksal ya da eğitim yetersizliğinden kaynaklanan bir olgu olmadığını; bu geleneğin toplumsal yapıdan gelen belirleyicilerinin bulunduğunu görmüştür (Topes, 2012). Çimen ve arkadaşları (2006)

Ağrı ilinin sosyoekonomik yapısı ve yaşam memnuniyetini araştırmak amacıyla yaptıkları çalışmada bölgedeki önemli sorunlardan birinin kan davası olduğunu saptamışlardır. Çalışmada kan davasının kötü olduğu hakkında genel bir tutum görülmesine rağmen %15'lik bir kesim çeşitli sebeplerden dolayı mecbur kaldığını belirtmektedir. Çalışmada elde edilen bu sonuçta, bölgenin aşiret yapısının etkili olduğu düşünülmüştür (Çimen vd., 2006). Akış ve Akkuş'un Güneydoğu Anadolu Projesi'nin (GAP) Şanlıurfa'daki Göçe Etkisi" isimli çalışmalarında, göç olayının sebeplerinden birinin "kan davası" olduğu belirlenmiştir. Kan davasının göç nedeni olması (%2,1), sahada kan davası olaylarının hala devam ettiğinin bir göstergesi olması bakımından oldukça önemli olarak değerlendirilmiştir. Çalışmada bu çağdışı olayın hala yaşanıyor olması sahadaki insanların geleneksel etkilerinden kopamaması ve bunun yanı sıra, eğitim, ekonomik ve kültürel anlamdaki bazı eksikliklerin etkili olması ile açıklanmıştır (Akış & Akkuş, 2003). Görüldüğü gibi yapılan çalışmalarda da ülkemizin özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nde kan davasının devam ettiğini vurgulamaktadır.

Din

Erkeklerin kadınlardan üstün olduğu fikri Havva ve Adem'in öyküsüne dayanmakta ve bazıları yalnızca erkeklerin Tanrı tarafından yaratıldığına, diğer taraftan Havva'nın doğuştan günahkâr olduğuna inanmaktadır (Swidler, 1976). Bu bağlamda dindarlık ve ataerkillik arasında bağlantı olması nedeniyle namus olgusu da din ile bağlantılı olarak değerlendirilmektedir (Akbaş & Sakallı Uğurlu, 2009). Dolayısıyla namus olgusunun dinin kurallarına ve toplumsal değerlerine uygun olarak şekillendiğini söylemek mümkün hale gelmektedir (Berktaş, 2009). Hatta namus ve din kavramları toplum tarafından o kadar benimsenilmiştir ki "İrzin kadrini bilmeyen, dinini bilmez" atasözü, bu durumun en basit örneğidir.

Berktaş'a göre, tek tanrılı dinlerin ortak özelliği, kadın ve erkeği mutlak ve hiyerarşik biçimde ikiye bölen katı toplumsal cinsiyet rollerinin belirlenmesi, erkeğin üstünlüğünü ve kadın bedeni üzerindeki denetimin yasallaştırılıp meşrulaştırılmasıdır (Berktaş, 2009). Hristiyanlık, İslam ve Musevilik gibi üç ana din geleneksel cinsiyet rollerinin sürdürülmesini desteklemekte ve meşrulaştırmakta, erkeğin kadına üstünlüğünü ve kadının cinsel davranışlarını namus kavramı kapsamında değerlendirmektedirler. Dolayısıyla, namus kültürleri Müslüman ülkeleri içerdiği gibi Yunanistan, İspanya, Brezilya ve İtalya gibi Hristiyan ülkeleri de içermektedir (Akbaş & Sakallı Uğurlu, 2013; Kara & Gürhan, 2013). Hristiyanlıkta cinsel zevk bedensel bir günah olarak görülmekte ve bu durumun ruhun kirlenmesine neden olduğuna inanılmaktadır. Hristiyanlık kadınlık durumuyla dinsel düşüncenin ilk karşılaştıkları zemin olmamasına rağmen her şeyden önce cinsel eylemin "lanetli bir günah" olduğu fikrini çok geniş bir alana yayan ilk din olması açısından önemlidir (Caner, 2004).

Müslümanların kutsal kitabı olan Kuran'da erkeğin namusuna zarar getirebilecek kadınlar, kadının iffeti ve namusuna değinilmektedir. İslam dininde kadınların bedeninin, erkeklere bağılıklarıyla şekillendiği iddia edilmektedir. Ayrıca, Kuran'da yer alan ayetlerin hiyerarşik bir anlayışla yorumlanmasının cinsiyet eşitsizliğine neden olduğu belirtilmektedir (Kuran-ı Kerim). Buna göre İslam dininde, erkeğin kendini kadının üzerinde söz sahibi olarak görmesinin altında, Kuran'da erkeğin kadının

koruyucusu, kadının da erkeğe itaat eden olarak tanımlanması yatıyor olabilmektedir. Ayrıca İslam dini; kadın ile erkek arasındaki evlilik dışı cinsel ilişkiyi zina olarak kabul ettiği için yasaklamakta ve İslami kuralların ya da şer'i hükümlerin geçerli olduğu ülkelerde zina yapan kadın ve erkeklere büyük cezalar verilmektedir (Akbaş & Sakallı Uğurlu, 2013).

Çoğu kez kadınların cinselliğini kontrol etmek ve cinsel ilişkilerdeki güç dengesizliğini sürdürmek için araç olarak kullanılan din, kadın bedeninin denetlenmesinde en etkili ideolojik ve kurumsal araçlardan biridir" (Berktay, 2009; İlkaracan, 2003). Kara ve Gürhan'ın (2013) yaptığı nitel bir araştırmada 45 yaşında Süryani bir din adamı "İslam'da iki, üç, dört evlilik vardır. Bu kadına zulümdür. Oysa bizim inancımızda ikinci bir evlilik söz konusu olamaz. Müslümanlar, kadının bizdeki rahatlığı konusunda biraz rahatsız görünüyorlar. Kadınlara karşı yumuşak davranmamız erkekliğimizi sorgulamaya kadar gidebiliyor. Bize siz nasıl erkeksiniz dedikleri oluyor. Bölgedeki ataerkilliğin temel kaynağının İslam inancından geldiğini düşünüyorum. Bir kadın ile bir erkeğin yalnız başına kaldıklarında üçüncülerinin şeytan olabileceği hadisini aklım almıyor" demiştir (Kara & Gürhan, 2013).

Aynı araştırmada 40 yaşındaki Kürt bir adam "Namus, dinimizin emrettiği gibi yaşamaktır. Namus Allah'ın yasak ettiği yere girmemektir. Çizilen sınırlara karşı gelmemektir. Namus hudutları geçmemektir. Mesela sadece karısı değil, annesi bacası, komşusu da namusudur. (...) Bir adam kendi namusunu nasıl koruyorsa başkalarının namusunu da o şekilde koruması lazım." söylemlerinde bulunmuştur (Kara & Gürhan, 2013).

Korteweg ve Yurdakul (2010) tarafından yapılan araştırmanın sonucunda Müslüman ülkelerin ve Müslüman göçmenlerin çokça olduğu Avrupa ülkelerinde namus cinayetlerinin sayısının oldukça fazla olduğu belirtilmiştir. Buna sebep olarak da namus cinayetlerinin din ve etnik farklılıklar ile ilişkili olduğu gösterilmiştir (Korteweg & Yurdakul, 2010).

Kara ve Gürhan'ın (2013) yaptığı nitel bir araştırmada 35 yaşındaki Süryani bir ev hanımı kadın "Kadın olmak inancımız gereği önemlidir. Müslümanlardaki gibi ikinci konumda değiliz yani" sözlerini söylemiştir (Kara & Gürhan, 2013). Bu ifade de kadın erkek eşitsizliğinin din ile bağdaştırıldığı görülmektedir.

Namus Cinayetleri

Şiddetin kültürel kökleri irdelenirken namus cinayetleri ile karşılaşılır. Bir şiddet biçimi olarak namus cinayetleri, toplumların kültüründen, özellikle değer sisteminden kaynaklanmaktadır (Dişsiz & Hotun Şahin, 2008). Namus bahaneli cinayetlerin kökeni esas olarak ataerkil toplumsal yapıya dayanmakta ve kökenleri İslamiyet öncesi döneme kadar uzanmaktadır. Namus cinayetlerini oluşturan kültürel yapı, örf ve adetlere dayanmakta ve aile içindeki erkek egemen yapının sürdürülmesine hizmet etmektedir (T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2006).

Namus cinayetleri; toplum tarafından oluşturulmuş namus adına kalıplaştırılmış bir takım rol ve davranış biçimlerine uymayan, kadın bedeni ya da cinselliği üzerine temellendirilmiş, çoğu zaman kadınların/kız çocuklarının ya da bu davranışlara sebebiyet veren erkeklerin öldürülmesiyle sonuçlanan cinayetlerdir. Birçok makalede ve

kitapta namus cinayetleri ile töre cinayetlerinin birbiri yerine kullanıldığı görülmektedir. Türk Dil Kurumu (TDK) da bu iki kavramı birbiri yerine kullanmıştır. TDK'ya göre töre cinayeti; bazı bölgelerde geleneksel anlayışlara uymama sebebiyle genellikle genç kız veya kadınların ailesinin kararıyla yine aileden biri tarafından öldürülmesi anlamına gelmektedir (Türk Dil Kurumu). Ancak töre cinayeti genellikle büyük aile meclisi tarafından karara bağlanmaktayken, namus cinayetleri daha çok tekil bireyler üzerinde etkili olmaktadır (İnci, 2013). Pervizat (2005) yaptığı çalışmada, namus gerekçe gösterilerek işlenen töre cinayetlerinin, namus cinayetlerinin tiplerinden birisini oluşturduğunu ifade etmiştir (Pervizat, 2005).

Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu'nun "Türkiye'de Namus Cinayetlerinin Dinamikleri" adlı çalışmasında namus cinayetlerinin nedenleri şöyle sıralanmaktadır:

- Evli bir kadının evlilik dışı ilişkisi,
- Evli bir kadının bir erkekle kaçması,
- Evli bir kadının boşanması/kocasını terk etmesi,
- Boşanmış bir kadının bir erkekle ilişkisi,
- Bekar bir kızın bir erkekle ilişkisi,
- Bekar bir kızın bir erkekle kaçması,
- Evli veya bekar bir kadının kaçırılması/tecavüze uğramasıdır (Türkiye Büyük Millet Meclisi Araştırma Komisyonu, 2005).

Kadın Dayanışma Merkezi'nin (KAMER) yaptığı çalışmanın sonuçlarına göre; kadınların ve/veya ailelerin eğitim ve ekonomik düzeyleri düştükçe fiziksel şiddet ve namus cinayetlerinin yaşanma sıklığının arttığı görülmektedir. Üç yıl içinde, namus nedeni ile işlenecek bir cinayete kurban edilme tehlikesi yaşayan ve KAMER'e başvuran toplam 85 kadından 41'inin evli, bu kadınlardan 23'ünün resmi nikâhının olmadığı tespit edilmiştir (KA-MER, 2005).

Öztürk ve Demirdağ'ın (2013) yaptığı nitel bir çalışmada, evlilik öncesinde yaşamış olduğu gayri meşru ilişkiden dolayı hamile kalan ve anne babasının rızası olmamasına rağmen aile meclisi kararıyla öldürülen kızın annesi Z; "Kocam ve ben öldürmeyi düşünmüyorduk... Ama amcası ile dayısı kızın öldürülmesine karar vermişler. Kızımı kimin öldürdüğünü bilmiyorum. Ama öldürme kararını amcası ile dayısının verdiği biliyorum" ifadelerini kullanmıştır (Öztürk & Demirdağ, 2013).

Töre ve namus cinayetlerinin; öncelikle kadın sorununun bir sonucu olduğunun, dolayısıyla kadın sorunu kadar eski ve köklü olduğunun teslimi gerekmektedir. Dolayısıyla yalnızca kadın sorunun çözülebildiği bir dünyada, töre ve namus cinayetlerinin önüne geçilebilir (Ankara Barosu Kadın Hakları Merkezi, 2008).

Dünya'da namus cinayetleri

Dünyanın her yerinde farklı nedenlerle yaşamlarına son verilen kadınların, özellikle feodal yapının gücünü koruduğu bölgelerde daha çok namus adına öldürüldüğü görülmektedir. Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu'nun tahminlerine göre, her yıl dünyada 5.000'den fazla kadının aileleri tarafından namus nedeniyle öldürüldüğü tahmin edilmektedir (State of the World Population, 2000). Ancak kadın hakları savunucularına göre, bu sayı yılda ortalama 20.000 civarında olmaktadır. Bu durum bir

çok namus cinayetinin ortaya çıkmamasından ve kayıtlara geçmemesinden kaynaklanmaktadır. Çünkü aile üyeleri bu tür durumları intihar ya da kaza sonucu ölüm olarak bildirmektedir. Bildirilen vakalar da nadiren incelenmekte ve yasa nadiren uygulanmaktadır (Nicole, 2004).

Brezilya, Uganda, Bangladeş, Mısır, Ürdün, Suriye, Hindistan, İsrail, İtalya, İsveç, İngiltere, Fas, Ekvator, Türkiye ve Yemen gibi ülkelerde namus cinayetleri sorunu ciddi boyutlara ulaşsa da Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu'na sunulan raporlar, Batı ülkelerinde tutku cinayetleri olarak da adlandırılan namus cinayetlerinin göç akımları ile ortaya çıktığını gözler önüne sermektedir (Dişsiz & Hotun Şahin, 2008; Amnesty International USA, 2012). Örneğin İngiltere'de 2002 yılında meydana gelen Heshu Yones'un davası, Büyükşehir polisinin namus cinayeti olarak nitelendirdiği ilk cinayet olmuştur. Irak Kürdü olan Heshu'nun öldürülmesinden sonra, önceki on yılda çözümsüz kalan 100'den fazla cinayet davası yeniden açılmış, 2003 yılında da Büyükşehir polisi namus cinayeti hakkında bir seminer düzenlemiştir (Siddiqui, 2005).

Namus cinayetlerinin yukarıda sözü edilen ülkelerden daha geniş bir coğrafyayı kapsadığı düşünülmektedir. Sayılan ülkeler, namus cinayetlerinin toplumsal bir sorun olarak görülmeye başlandığı ve basında haber olarak yansıtılma özelliği kazandığı bölgelerdir. Özellikle Ortadoğu, Kuzey Afrika ve Güney Asya kıtasının bazı ülkelerinde kadınların namus adına öldürülmesinin cinayet olarak görülmemesi nedeni ile bu tür bilgilere ulaşmak mümkün olmamaktadır. Namus cinayetlerinin genelde Müslüman topluluklarda işlendiği görülmekle birlikte, asıl kökenin ataerkil toplumsal yapıya dayandığı ve kökenlerinin İslamiyet öncesi dönemlere kadar uzandığı düşünülmektedir (Pervizat, 2005; Kulczycki & Windle, 2011).

Ürdün, Fas, Suriye gibi ülkelerde namus sebebiyle işlenen suçlarda aile namusunu korumaya yönelik olarak gerçekleştirildiği düşüncesi ile ceza indirimine gidilmektedir. Örneğin, Ürdün Ceza Kanunu'nun 340'ıncı maddesinde, bir kişi "yasadışı" bir cinsel eylemde yakalanan bir akrabasını öldürürse cezası düşürülmektedir. Ayrıca, mağdurun ailesi, dava açma hakkından feragat ederse, mahkeme bu cezaları yarıya kadar azaltabilmektedir (Human Rights Watch, 2009). Dolayısıyla bu ülkelerde cinayetlere kurban olma tehlikesi bulunan kadınları korumak amacıyla da herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu durumdaki kadınları öldürülmeden korumak için cezaevine koyma gibi son derece trajik bir uygulamaya gidildiği görülmektedir. Bu nedenle yıllarca hapiste kalan kadınlar olduğu bildirilmektedir (Türkiye Büyük Millet Meclisi Araştırma Komisyonu, 2005; Kulczycki & Windle, 2011). Yemen'de Sana'a Üniversitesi tarafından sunulan bir raporda, 1997 yılında 400 kadının namus adına öldürüldüğü belirlenirken, Arap dünyası içinde en çok namus cinayeti işlenen Mısır'da bu sayı 1995 yılında 52, Lübnan'da ise 1996-1998 yılları arasında 36 olarak bildirilmiştir. Ürdün'de ise resmi istatistiklerden elde edilen verilere göre işlenen her dört cinayetten birinin "namusa dayalı" olduğu belirtilmiş, Filistin'de 1990-1999 yılları arasında, sadece kayıtlara geçen cinayet sayısının da 64 olduğu belirlenmiştir (Amnesty International, 2013).

Türkiye’de namus cinayetleri

Namus cinayetleri konusunda, yaygın iki düşünce bulunmaktadır. İlki, bunun ülkenin belli bir yöresine özgülmesi ve buna hizmet eden “gelenek söylemi”dir. Diğeri ise, ilkiyle bağlantılı olarak bu cinayetlerin “modernlik dışı olduğu” söylemidir. Özünde, bu iki söylem de birbirini beslemektedir. Çünkü bu cinayetler, modernlik dışı sayıldığında doğrudan geleneklerle ilişkilendirilmektedir (Kardam, 2005). Bu tür cinayetlerin sıkça işlendiği ve ataerkil düzenin hakim olduğu Türkiye’de namus cinayetleri giderek daha ciddi bir hal almaktadır. Kozmopolit bir yapıya sahip olan Türkiye’de doğu-batı ve kır-kent arasında kültürel açıdan ciddi farklılıklar söz konusu olmaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Bakanlığı Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, 2000). Doğu ve Güneydoğu Anadolu gibi sosyoekonomik göstergelerin düşük olduğu bölgelerde feodal yapılanma hala mevcuttur. Dolayısıyla namus cinayetlerinin işlendiği bu bölgelerde hala aşiret kuralları geçerli ve törelerin yaptırımları güçlü olmaktadır (Bilgili & Vural, 2011). Özellikle bu bölgelerde yaşayan kadınlar “berdel, başlık parası, töre ve namus cinayetleri, dayak, baskı ve gelenekler”e hedef olma devam etmektedir (Yıldız, 2008).

Türkiye’de sadece belli bir coğrafi bölgenin sorunu gibi kabul edilen töre ve namus cinayetlerinin, aslında tüm ülkenin sorunu olduğu görmezden gelinmektedir (5). Töre/namus cinayetlerinin coğrafi dağılımına bakıldığında, bu olgunun kırsal alanda yoğun olarak görülmesine karşın, kentsel kesimlerde de gerçekleştiği dikkat çekmektedir. Kırsal kesime ait normatif sistemin, kentsel alanlarda görülmesi, bu mekânlarda da adı geçen cinayetlerin işlenebilirliği olasılığını ortaya çıkarmaktadır. Göçlerle birlikte, kırsal yaşama ait değer ve normların kent yaşamına taşınması söz konusu olmaktadır (Tezcan, 1999).

Ülkemizde önemli bir sorun alanı olmasına karşın, töre ve namus saikiyle işlenen cinayetler ile ilgili, ülke içindeki yaygınlığı ve dağılımı, altta yatan nedenler, mağdurların ve failerin kimler olduğunu sağlıklı bir şekilde ortaya koyan resmi kayıtlar ve araştırmalar sınırlıdır (Türkiye Büyük Millet Meclisi Araştırma Komisyonu, 2005). 2007 yılında Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı tarafından yapılan çalışmada, 2003-2007 yılları arasında işlenen töre ve namus cinayetlerinin en çok İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Diyarbakır ve Antalya gibi nüfus yoğunluğu fazla olan ve yoğun göç alan illerde olduğu görülmektedir. Yukarıda bahsedildiği gibi göç olgusunun ve göçten kaynaklanan sorunların yoğunlukla yaşandığı iller olmasının da cinayetlerin ortaya çıkmasında etkisi bulunmaktadır. Bunun yanı sıra çalışma sonucunda, kadının cinsiyet rolleri üzerine odaklanan geleneksel zihniyet ve yaşam kalıplarının, göçle birlikte ağırlaşan sorunlarla daha da katı ve acımasız hale dönüşmesi de etkileyen faktör olarak düşünülmektedir (Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı, 2008).

Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü tarafından yapılan bir araştırmada da, Güneydoğu Anadolu’da yaşanan töre/namus cinayetlerinin en çok Şanlıurfa’da işlendiği ortaya çıkmıştır. Araştırmaya göre, bu cinayetlerin, genellikle Şanlıurfa’daki Arap aşiretlerine bağlı ailelerde yaşandığı belirtilmektedir. Kurbanların ise, 12–20 yaş arasında, ailenin karşı çıktığı bir ilişkiye giren genç kızlar ile aile zoruyla veya akrabadan kişilerle evlendirilmiş kadınların olduğu ifade edilmektedir (Türkiye

Cumhuriyeti Devlet Bakanlığı Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, 2000).

Kocadaş'ın (2016) öğrencilerle Adıyaman'da yaptığı açıklayıcı alan çalışmasında, öğrencilerin %97'sinin namusu çok fazla önemsedikleri, %23,9'unun da namustan ötürü insan öldürmeyi mubah gördükleri saptanmıştır. Araştırmacı, özellikle kadın merkezli namus algısının oluşturulduğu toplumlarda kadın cinayetlerinin sayıca fazla olması ve bunun önüne geçilememesinin sebeplerini bireyin sosyalleşme sürecinin başlarında aranması gerektiğini vurgulamıştır (Kocadaş, 2016). Erenoğlu'nun (2008) Gazi Üniversitesi öğrencilerinin töre-namus cinayetleri hakkındaki görüşlerini belirlemek amacıyla 326 kişiyle (%63.2'i kız, %36.8'i erkek) yaptığı araştırmada, katılımcıların "Türkiye'de töre-namus cinayetleri neden işleniyor?" sorusunu %28.8'i cehalet, %23.3'ü eğitimsizlik, %34.3'ü gelenek-töre ve toplumsal kurallar, %8.4'ü namus algısı ve namusa olan duyarlılık gibi nedenlere dayandırarak yanıtlamışlardır. Öğrencilerin %8.4'ü namus cinayetlerinin töreler gereği işlendiğini belirtmişlerdir. Öğrencilerin namus nedeni ile cinayet işlemeyeceğini belirtirken yalnızca %3.4'ü işleyeceğini belirtmişlerdir (Erenoğlu, 2008).

Öztürk ve Demirdağ'ın (2013) namus cinayeti nedeniyle Mardin Cezaevi'nde yatan mahkumlarla yaptıkları çalışmada, mahkumların cinayetleri işleme nedenlerinin başında kız kardeşin gayri meşru ilişkiden gebe kalması, annenin evli bir adamla kaçması, eşin bir başka erkekle ilişki yaşaması, kız kardeşin tecavüze uğraması vb. durumların geldiği görülmektedir. Çalışmada, mahkumların genellikle bu cinayetleri işlemelerinde çevresel baskının etkili olduğunu bildirmeleri de ortaya çıkan önemli bir bulgu olarak değerlendirilmiştir (Öztürk & Demirdağ, 2013).

Sır'ın (2006) namus cinayetlerine karşı, Güneydoğu Bölgesi'nde yaşayanların tutumlarını araştırmak amacıyla 430 kişi ile yaptığı çalışmada, katılımcıların büyük kısmı namus kavramını karım, bacım, annem, dinin emrettiği, kadınların iffeti, kadının cinselliği olarak tanımlamıştır. Namussuzluk ise katılımcılar tarafından kadının zina yapması, kadının bekâretini kaybetmesi, dedikoduya sebep olması, açık kıyafetlerle gezmesi, erkeklerle konuşması, başının açık olması, ailenin istemediği kişi ile evlenmesi, izinsiz dışarı çıkması, dilinin uzun olması olarak ifade edilmiştir. Kadının zina yapması durumunda katılımcıların %37,4'ü kadının öldürülmesi gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca kulak kesme, burun kesme, saçını kazıma gibi diğer cezalandırma yöntemleri de önerilmiştir (Sır, 2006).

Namus cinayetlerinde çözüm önerileri

Gelişmekte olan ülkeler arasında yer alan Türkiye'de görüldüğü üzere çeşitli nedenlerle namus cinayetleri işlenmektedir. Bu nedenler arasında genellikle kadının zina yapması, eşinden başka bir erkekle ilişki yaşaması, ailesinin istemediği bir erkekle evlenmesi ya da ona kaçması vb. durumlar yer almaktadır. Önceki bölümlerde verilen çalışmalar sonucunda namus cinayetlerinin yaşanmasında özellikle bölgenin sosyokültürel yapısının çok fazla etkili olduğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla bu cinayetlerin önüne geçebilmek için devlet kurumlarına, sivil toplum kuruluşlarına ve bireylerin kendilerine büyük rol ve sorumluluklar düşmektedir. Bu rol ve sorumluluklar çerçevesinde;

- Bireylerin radikal zihniyet dönüşümleri için öncelikle kitle iletişim araçlarında, sosyal medyada ve kitaplarda kadının statüsünün yükseltildiği ve hakettiği değerin gösterildiği söylemlerde bulunulmalı,
- Ders programlarında kadına ilişkin namus anlayışını olumlu yönde etkileyebilecek modüller yer almalı,
- Özellikle yerel yönetimde bulunan ve çevresinde kitle tarafından saygı gören bireyler (köy imamı vb.) toplumu bilinçlendirmeli ve farkındalık yaratmalı, ayrıca sivil toplum örgütleri ile devlete bağlı kurum ve kuruluşlar işbirliği yaparak saha çalışmaları yapmalı,
- Devlet, kadına ilişkin şiddeti önlemek için yasal mevzuatını mevcut durumu göz önünde bulundurarak güncellemeli,
- Namus cinayetlerinin yoğun olarak işlendiği bölgelerde özellikle erkeklerin sıklıkla gittiği mekanlarda (kıraathane vb.) kadına yönelik şiddetin her açıdan olumsuz etkilerini tartışan seminerler düzenlenmeli,
- Özellikle kırsal kesimlerde yaşayan bireyler cinsiyet eşitsizliklerine ilişkin kalıp ve yargılardan arındırılmalı ve kız çocuklarının eğitimleri desteklenmeli,
- Şiddete uğrayan kadınlar kendilerini ifade edebilmeleri için cesaretlendirilmeli, ayrıca bu kadınlara şiddete uğramaları durumunda aramaları gereken numaralar (ALO 155 Polis İmdat, ALO 156 Jandarma İmdat, ALO 183 Aile, Kadın, Çocuk ve Özürlü Sosyal Hizmet Danışma Hattı vb.) ve başvurmaları gereken kuruluşlar (Polis Merkezi, Jandarma Karakolu, Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri, Sağlık Kuruluşları vb.) öğretilmelidir.

SONUÇ

Dünya'nın her yerinde var olan namus kavramı bizim ülkemizde de adından sıkça söz ettirmektedir. Namus kavramı özellikle sosyoekonomik durum, yaşanan bölge, bağlı olunan din ve ırk gibi çeşitli faktörlerden etkilenmektedir. Namus olgusunu içselleştiren ve normalleştiren bireyler hayatlarını namusu için yaşadıklarını, namusu olmadan hayatlarının bir hiç olduğunu savunmakta hatta onun uğruna cinayetler işlemektedirler. Ne yazık ki ülkemizde de namus temelli cinayetlerin gün geçtikçe sayısı artış göstermekte ve bu durumun medyaya yansımaları da görülmektedir. Ülkemizin toplumsal yapısı göz önüne alındığında ataerkil sistemin getirisi sonucunda işlenen namus cinayetleri, kadın sorunu dolaylı olarak da toplumsal bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle namus cinayetlerinin önüne geçilmesi bakımından yapılması gereken eylem hareketleri; bireylerde farkındalık yaratma, koruyucu ve önleyici hizmet sunumu, sağlık hizmetlerinin düzenlenmesi ve uygulanması ile kurum ve kuruluşlar arası işbirliğidir.

KAYNAKÇA

- Akbaş, G. & Sakallı Uğurlu, N. (2013). Namus kültürlerinde “namus” ve “namus adına kadına şiddet”: sosyal psikolojik açıklamalar. *Türk Psikoloji Yazıları*, 16 (32), 76-91.
- Akış, A., Akkuş, A. (2003). Güneydoğu Anadolu Projesi'nin (GAP) Şanlıurfa'daki göçe etkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10:529-542.
- Altınay, A. (2002). *Bedenimiz ve Biz: Bekaret ve Cinselliğin Siyaseti*. 90'larda Türkiye'de Feminizm içinde. Bora, A. ve Günal, A. (Der.). İletişim Yayınları, İstanbul.
- Altunel, M. (2012). Namus. *Ankara Barosu Dergisi*, 1, 215-217.
- Amnesty International. *Annual Report Yemen 2013*. <https://www.amnestyusa.org/reports/annual-report-yemen-2013/> adresinden erişildi. (Erişim tarihi: 02.07.2018.).
- Amnesty International USA (2012). *Culture of Discrimination: A Fact Sheet on “Honor” Killings*.
- Ankara Barosu Kadın Hakları Merkezi. (2008). İnsanlığın namus lekesi: töre cinayetleri. *Ankara Barosu Dergisi*, 66 (4), 17-19.
- Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı. (2008). *2007 Töre ve Namus Cinayetleri Raporu*, s.5, http://www.tihk.gov.tr/www/files/tore_namus_cinayetleri_raporu_06_08_2008.pdf adresinden erişildi. (Erişim tarihi: 14.03.2018.).
- Berktaş, F. (2009). *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın: Hıristiyanlıkta ve İslamîyette Kadının Statüsüne Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım*. Metis Yayıncılık, İstanbul.
- Bilgili, N. & Vural, G. (2011). Kadına yönelik şiddetin en ağır biçimi: namus cinayetleri. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 14 (1), 67-72.
- Bora, A., Üstün, İ. (2005). *Sıcak Aile Ortamı – Demokratikleşme Sürecinde Kadın ve Erkekler*. Tesev Yayınları, İstanbul, 2005.
- Caner, E. (2004). *Kutsal Fahışeden Bakire Meryem'e – Toprak ve Kadın*. Su Yayınevi, İstanbul.
- Çimen, A., Çınar, O., Kaya, F. (2006). Ağrı İlinin Sosyo-Ekonomik Yapısı ve Yaşam Memnuniyeti Araştırması. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(2):49-68.
- Demren, Ç. Erkeklik, Ataerkillik ve İktidar İlişkileri. http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/erkeklik_ataerklik.pdf adresinden erişildi. (Erişim tarihi: 26.01.2019).
- Dinçer, Ö. (2007). *Namus ve Bekaret: Kuşaklar Arasında Değişen Ne? İki Kuşaktan Kadınların Cinsellik Algıları*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dişsiz, M. & Hotun Şahin, N. (2008). Evrensel bir kadın sağlığı sorunu: kadına yönelik şiddet. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 1 (1), 50-58.
- Emiroğlu, K., Aydın, S. (2003). *Antropoloji Sözlüğü*. Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Erenoğlu, R. (2008). *Gazi Üniversitesi Öğrencilerinin Töre- Namus Cinayetleri Hakkındaki Görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

- Glick, P., Fiske, S.T., Mladinic, A., Saiz, J.L., Abrams, D., Masser, B., et al. (2000). Beyond Prejudice As Simple Antipathy: Hostile and Benevolent Sexism Across Cultures. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75:763-775.
- Gültekin, M.N. (2012). Dişi bedenler erkek düşünceler mi? değişen geleneksel köy toplumsal yapısında kadınlar, erkekler ve ataerkil değerler. *İnsan Bilimleri Dergisi*, 1 (1), 38-55.
- Gürhan N. (2010). Toplumsal cinsiyet ve din. *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, 4, 58-80.
- Gürsoy, E. & Arslan Özkan, H. (2014). Türkiye’de üniversite öğrencilerinin kadına ilişkin “namus” algısı. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 5 (3), 149-159.
- Human Rights Watch ‘Jordan: Tribunals No Substitute For Reforms On ‘Honor Killings’, (2009). <http://www.hrw.org/news/2009/09/01/jordan-tribunals-no-substitute-reforms-honor-killings> adresinden erişildi. (Erişim tarihi: 02.07.2018.).
- Irmak Vural, P. & Körpe, G. (2018). Üniversite öğrencilerinin kadınlık-erkeklik ve kadına ilişkin namus anlayışı tutumu. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 2 (3), 155-166.
- Işık, R. & Sakallı Uğurlu, N. (2009). Namusa ve namus adına kadına uygulanan şiddete ilişkin tutumlar ölçeklerinin öğrenci örneklemeyle geliştirilmesi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 12, 16-24.
- İlkkaracan, P. (2003). *Müslüman Toplumlarında Kadın ve Cinsellik*. İletişim Yayınları İstanbul.
- İnci, Ü.H. (2013). Basında yer alan namus cinayetlerinin sosyolojik analizi. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 2 (3), 282-296.
- Kalav, A. (2012). Namus ve toplumsal cinsiyet. *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, 2 (2), 151-163.
- KA-MER. (2005). *Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgeleri’nde “Namus” Kisvesi Altında İşlenen Cinayetler İle Mücadelede Kalıcı Yöntemler Geliştirme Projesi” Raporu*.
- Kandiyoti D. (2011). *Ataerkil Örüntüler: Türk Toplumunda Erkek Egemenliğinin Çözümlemesine Yönelik Notlar*. Ş. Tekeli (Eds.). 1980’ler Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar içinde. İstanbul: İletişim Yayınları, ss.327-340.
- Kara, Z., Gürhan, N. (2013). Eşit/sizliğin Tarafı Olmak: Mardin’de toplumsal cinsiyet algısı. *Birey ve Toplum Dergisi*, 3 (5): 65-92.
- Kardam F. (2005). *Türkiye’de Namus Cinayetlerinin Dinamikleri: Eylem Programı İçin Öneriler Sonuç Raporu*. Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu, Nüfus Bilim Derneği, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı. Ankara.
- Kocacık, F. (2001). Şiddet olgusu üzerine. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(1):1-7.
- Kocadaş, B. (2016). Sosyolojik açıdan gençlerin namus ve şiddet değerlendirmeleri. *Sosyolojik Düşün*, 1 (2):27-39.
- Korteweg, A.C. & Yurdakul, G. (2010). *Religion, Culture and the Politicization of Honour-Related Violence*. Gender and Development Programme.
- Kur’an-ı Kerim, *Nur Suresi*.

- Kulczycki, A., Windle, S. (2011). Honor Killings in the Middle East and North Africa. *Violence Against Women*, 17 (11), 1442-64.
- Nicole P. (2004). *Honour Killings: Instruments of Patriarchal Control*. In Shahrzad Mojab and Nahla Abdo (eds.), *Violence In The Name Of Honour: Theoretical And Political Challenges* (p. 29). Istanbul: Istanbul Bilgi University Press.
- Özer, A. (1998). *Modernleşme ve Güneydoğu*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Özen, C. (2000). *Demokratik Seçim Süreçlerinde Antidemokratik Bir Unsur Olarak Kan Davasının Sosyolojik Açından Önemi ve Analizi*. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Öztürk, M. & Demirdağ, M.A. (2013). Namusunu kanla temizleyenler: Mardin Cezaevi'nde namus davası nedeniyle yatan mahkûmlar üzerine bir araştırma. *Sosyal Politika Çalışmaları*, 7 (30), 117-135.
- Pervizat, L. (2005). Uluslararası insan hakları bağlamında namus cinayetleri: kavramsal ve hukuksal boyutu ve Türkiye özelinin değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sakallı Uğurlu, N. (2002). Çelişik duygulu cinsiyetçilik ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 17:47-45.
- Sayılan, F. (2011). Ataerkilliğin ideolojik ve kurumsal bağlantıları: milliyetçilik, devlet ve İslam: kurtulmuş ama özgürleşmiş mi?. D. Kandiyoti (Edt.). *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar: Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler içinde* (s. 71-91). İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Serdaroğlu, U. (2010). Toplumsal Cinsiyet, Bilim ve Akademi. U. Serdaroğlu (Edt.). *İktisat ve Toplumsal Cinsiyet içinde* (s. 30-37). Ankara: Efil Yayınları.
- Sever, A. & Yurdakul, G. (2001). Culture of honor, culture of change: A feminist analysis of honor killings in Turkey. *Violence Against Women*, 7(9), 964-998.
- Siddiqui, H. (2005). 'There is No 'Honour' in Domestic Violence, Only Shame! Women's Struggles Against "Honour" Crimes in the UK', in Lynn Welchmann and Sara Hossain (eds), 'Honour' Crimes, Paradigms, And Violence Against Women. London and New York: Zed Books.
- Sır A. (2006). Namusun algılanışı araştırması: Suçlu kim? Güney Doğu ve Doğu Anadolu Bölgesinde namus kisvesi altında işlenen cinayetler ile mücadelede kalıcı yöntemler geliştirme projesi 2006 raporu. Diyarbakır.
- State of the World Population. (2000). *Ending Violence against Women and Girls*. New York: United Nations Population Fund, chap. 3.
- Swidler, L. (1976). *Women in Judaism, The Status of Women in Formative Judaism*. Erişim adresi: <http://astro.temple.edu/~swidler/swidlerbooks/womenjudaism.htm#T000003B>
Erişim tarihi: 02.07.2018

- Şanlı, B. (2017). *Üniversite birinci ve Son Sınıf Öğrencilerinin Kadına İlişkin Namus Anlayışı İle İlgili Tutumları (Mersin Üniversitesi Örnekleme)*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Şanlı, B., Yılmaz Vefikuluçay, D. (2018). Namus Kavramı ve Kadına İlişkin Namus Anlayışını Etkileyen Faktörler. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(24):12-23.
- T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2006). *Töre ve Namus Cinayetleri İle Kadınlara ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan TBMM Araştırma Komisyonu Raporu*.
- Tezcan, M. (1999). *Ülkemizde Aile İçi Töre Ya Da Namus Cinayetleri*, içinde Töre Cinayetleri, Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Tezcan, M. (2003). *Türkiye’de Töre (Namus) Cinayetleri: Sosyo-Kültürel Antropolojik Yaklaşım*. Naturel Yayınları, Ankara.
- Topes, M.D. (2012). Türkiye’de Kan Davası Geleneğinin Sosyolojik Çözümlemesi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 4(2):189-197.
- Türkmenoğlu, D., Vefikuluçay Yılmaz, D. (2018). Hemşirelik Öğrenimi Gören Birinci ve Son Sınıf Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumlarının Belirlenmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(20):123-136.
- Türk Dil Kurumu. www.tdk.gov.tr adresinden erişildi. (Erişim tarihi: 14.03.2018).
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Araştırma Komisyonu (2005). *Töre ve Namus Cinayetleri. Türkiye Büyük Millet Meclisi Araştırma Komisyon Raporu*. http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tbmm_basin_aciklamalari adresinden erişildi. (Erişim tarihi: 14.03.2018).
- Türkiye Cumhuriyeti Devlet Bakanlığı Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü. (2000). *Batman’da Artma Eğilimi Gösteren İntihar Olaylarının İncelenmesi Raporu*, Ankara.
- Üskül, A.K., Cross, S.E., Sunbay, Z., Gercek-Swing, B. & Ataca, B. (2012). Honor bound: the cultural construction of honor in Turkey and the Northern United States. *Journal of Cross Cultural Psychology*, 43, 1131-1151.
- Vefikuluçay, D., Zeyneloğlu, S., Eroğlu, K. & Taşkın, L. (2007). Kafkas üniversitesi son sınıf öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin bakış açıları. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 26-38.
- Vefikuluçay Yılmaz, D., Zeyneloğlu, S., Kocaöz, S., Kısa, S., Taşkın, L. & Eroğlu, K. (2009). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin görüşleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6 (1), 775-792.
- Yenice, A.R. (1994). *Cahiliye Döneminde Kabilelerarası Kan Davaları*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Yıldız, A.N. (2009). Kadın cinselliğinin söylemsel inşası ve namus cinayetleri: Şanlıurfa örneği. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yıldız, M.C. (2008). Türkiye’de Töre baskısına bağlı intiharlar ve töre cinayetleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (16).

Yıldız Tahincioğlu, A.N. (2010). Namusun ve namus cinayetlerinin cinsiyet eşitsizlikleri bağlamında analizi. *Kültür ve İletişim*, 13 (2), 131-158.

Yıldız Tahincioğlu, A.N (2010). Namus olgusunun bir biyo-politik olarak düşünülebilirliği: Şanlıurfa örneği. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 13, 1-2.